

І. С. Яценко,

адвокат, доктор філософії в галузі політології

УДК 340.12

ДЕФОРМАЦІЯ ПРИНЦИПУ ПОДІЛУ ВЛАДИ В РЕСПУБЛІЦІ ПОЛЬЩА ПІСЛЯ ПРЕЗИДЕНТСЬКИХ ТА ПАРЛАМЕНТСЬКИХ ВИБОРІВ 2015 р. ЯК НАСЛІДОК РИЗИКІВ ПОЛІТИКО-ПРАВОВОЇ ТРАНСФОРМАЦІЇ

Розглянуто ситуацію, що склалася в Республіці Польща після президентських та парламентських виборів 2015 р., коли законодавча та виконавча гілки влади в повному обсязі опинилися під фактичним контролем однієї політичної сили. Оскільки Республіка Польща ще знаходиться в періоді своєї політико-правової трансформації від посткомуністичної держави до розвиненої демократичної держави, це створило ризики деформації реалізації принципу поділу влади та загрози авторитаризації влади.

Ключові слова: поділ влади, деформація принципу поділу влади, криза поділу влади, загроза авторитаризації влади в Республіці Польща.

Принцип поділу влади та питання його реалізації завжди були і залишаються актуальними, зокрема для країн, які ще знаходяться на етапі політико-правових трансформацій. Особливо це стосується країн, які проходять етап трансформації від посткомуністичних до розвинених демократичних держав, оскільки принцип поділу влади виступає одним з головних запобіжників авторитаризації влади. Стосується це повною мірою як України, так і Республіки Польща. Незважаючи на стабільний і послідовний розвиток Республіки Польща після 1989 р. у напрямі розвиненої демократичної держави, протягом останніх років у Польщі виникла реальна загроза авторитаризації влади внаслідок

деформації реалізації принципу поділу влади.

Питання поділу влади є предметом досліджень у працях багатьох вітчизняних вчених, зокрема працях К. Бабенка, Л. Галаган, Н. Жук, А. Зайця, В. Костицького, М. Козюбри, В. Ладиченка, В. Лемака, І. Маринів, Р. Мартинюка, Я. Митровки, О. Новикова, В. Опришка, О. Паславської, В. Погорілка, І. Процюка, І. Сало, В. Селіванова, О. Скакун, О. Скрипнюка, О. Фрицького, Ю. Фрицького, В. Тація, Ю. Тодики, М. Цвіка, В. Шаповала та ін.

Однак напрацювання, що стосуються сучасної кризи поділу влади в Республіці Польща, ще відсутні. Вивчення практичних аспектів деформації прин-

ципу поділу влади в сучасних умовах, у динаміці їх розвитку та у близькій Україні географічно, історично та політично країні, такій як Республіка Польща, повинно становити цікаву імперичну базу для використання в українській науці та практиці реалізації принципу поділу влади.

Починаючи з листопада 2015 р. внаслідок президентських та парламентських виборів у Республіці Польща законодавча та виконавча гілки влади в повному обсязі опинилися під фактичним контролем однієї політичної сили. Наслідком цього стала деформація реалізації принципу поділу влади, яку можна назвати також кризою поділу влади, яка проявляється, зокрема, у відносинах судової гілки влади з виконавчою та законодавчою.

У результаті президентських виборів 2015 р. Президентом Республіки Польща було обрано Анджея Дуду, який починав свою політичну діяльність у партії «Право і Справедливість» і залишається її прихильником. Внаслідок парламентських виборів більшість у польському Сеймі та Сенаті також стала належати до партії «Право і Справедливість», яка згідно з польською конституцією сформувала Раду Міністрів. При цьому лідер партії Я. Качинський формально не обійняв жодної з офіційних державних посад, але, враховуючи його авторитет та традиції партійної дисципліни, які панують у його партії, він фактично одноособово здійснює вирішальний вплив на діяльність та прийняття рішень законодавчої влади та вирішальну частину виконавчої влади — Ради Міністрів. Можна також говорити про його вирішальний вплив також на діяльність та прийняття рішень Президентом Республіки Польща. На момент завершення виборів 2015 р. тільки судова гілка влади залишалася поза безпосереднім політичним впливом партії «Право і Справедливість».

Таким чином, у сучасній Польщі створилася абсолютно унікальна політична ситуація, в якій питання поділу влади, дієвості механізмів стримування і проти-

ваг, рівноваги гілок влади, які становлять у Польщі конституційну основу реалізації поділу влади, перестало бути тільки теоретичним постулатом у частині запобігання зосередженню влади в одних руках та її авторитаризації. В ситуації, що склалася, ідейно-теоретичні засади реалізації принципу поділу влади як головного інструменту запобігання авторитаризації влади, стало викликом для польського суспільства, політичної та правової думки.

Сучасна криза, або деформація, поділу влади, проявилася, насамперед, в її інституціонально-нормативному вимірі, тобто в діях або бездіяльності законодавчої, виконавчої та судової влади, які виражені, зокрема, в нормативних документах.

Конституційна криза навколо Конституційного трибуналу бере свій початок з моменту прийняття Сеймом Закону від 25 червня 2015 р. «Про Конституційний трибунал» [55], яким було прийнято нову редакцію цього закону з відповідними змінами, які засадничо не змінювали повноваження та порядок діяльності Конституційного трибуналу. Однак нова редакція закону в перехідних положеннях (ст. 137) створювала правові підстави для того, щоб вибір суддів Конституційного трибуналу, каденція яких закінчувалася у 2015 р., міг бути здійснений ще за каденції Сейму, який ухвалював цей закон. Що і було зроблено під час останнього засідання Сейму попереднього скликання, коли більшість ще належала до коаліції опозиційних нині партій «Громадянська платформа» та Польської селянської партії, тобто 8 жовтня 2015 р., коли вже були відомі результати парламентських виборів, які відбулися у жовті 2015 р. і які виграла партія «Право і Справедливість». Таким чином, 8 жовтня 2015 р. Сейм обрав 5 нових суддів Конституційного трибуналу на місце суддів, у яких каденція закінчувалася у 2015 р. Причому, що дуже важливо, у трьох суддів каденція закінчувалася 6 листопада 2015 р. (тобто ще за формальної каденції складу парламенту, який здійснював вибір суддів), а у двох

суддів каденція закінчувалася відповідно 2 та 8 грудня 2015 р. (тобто у період, коли Сейм мав уже працювати у новому складі).

Згідно зі ст. 21 Закону «Про Конституційний трибунал», в редакції, яка діяла на момент обрання суддів до Конституційного трибуналу, особа, яка обрана на посаду судді Конституційного трибуналу, складає Президенту Республіки Польща присягу. За загальною традицією, яка склалася в Польщі, новообраний суддя Конституційного трибуналу приступає до виконання своїх повноважень не раніше, ніж він складе вищезгадану присягу. Хоча Конституція не узагальнює початок діяльності на посаді від прийняття Президентом присяги судді, Президент А. Дуда відмовився приймати присягу від новообраних суддів у повному складі, тобто від усіх п'яти суддів. Це стало першим у новітній польській історії випадком формального впливу виконавчої влади на діяльність судової гілки влади, зокрема Конституційного трибуналу шляхом відмови вчиняти передбачені законом дії.

17 листопада 2015 р. групою депутатів Сейму від партії «Громадянська платформа» було подано скаргу до Конституційного трибуналу про визнання неконституційними положень Закону від 25 червня 2015 р. «Про Конституційний трибунал» (справа 34/15) [44].

Одночасно Сейм нової каденції, яка розпочалася 12 листопада 2015 р., прийняв 19 листопада 2015 р. нові зміни до Закону «Про Конституційний трибунал» [56]. Причому від моменту внесення проекту Сейму до моменту затвердження змін Сеймом, Сенатом, підписання Президентом Польщі та офіційного оприлюднення минув лише тиждень [28], що було нетиповим для польського парламенту, особливо в таких важливих справах, які стосуються організації діяльності та реалізації повноважень гілок влади. Новелізація Закону «Про Конституційний трибунал» від 19 листопада 2015 р., зокрема, впроваджувала положення, згідно з яким: а) каденція судді Конституційного трибуналу почи-

нається з моменту складення присяги Президенту Польщі; б) кандидатури на посаду судді Конституційного трибуналу, каденція яких закінчується у 2015 р., висуваються протягом 7 днів з моменту набрання законом чинності; в) каденція чинних Голови Конституційного трибуналу та його заступника закінчується через три місяці після набрання законом чинності. Таким чином, зміни до закону, формально шляхом поправок процедури призначення суддів Конституційного трибуналу, фактично, в існуючій ситуації, створювали умови для втручання в діяльність Конституційного трибуналу, шляхом зміни його складу в цілому та його керівництва зокрема.

Зміни від 23 листопада 2015 р. були оскаржені в Конституційному трибуналі групою депутатів Сейму від партії «Громадянська платформа» (справа № К 35/15) та Уповноваженим з громадянських прав (справа № К 37/15). 24 та 30 листопада 2015 р. подібні скарги були подані також, відповідно, Національною Радою Правосуддя та Першим головою Верховного суду Республіки Польща (відповідно, справа № К 38/15 та 40/15). У Конституційному трибуналі ці справи були об'єднані в одну справу № К 35/17 [8].

Після оприлюднення змін від 19 листопада 2015 р. до Закону «Про Конституційний трибунал» Сейм 25 листопада 2015 р. прийняв п'ять ухвал, якими визнав такими, що не мають юридичної сили п'ять ухвал Сейму про обрання суддів Конституційного трибуналу від 8 жовтня 2015 р. та звернувся до Президента Польщі з пропозицією утриматися від прийняття присяги від суддів, які були обрані 8 жовтня 2015 р. [48; 49; 50; 51; 52]. При цьому, ні положення Конституції Республіки Польща, ні норми Закону від 25 червня 2015 р. «Про Конституційний трибунал» не містять жодної правової підстави щодо права Сейму відмінити рішення про обрання суддів Конституційного трибуналу, що є однією з гарантій забезпечення балансу механізму стримувань і противаг у системі поділу влади. Таким чином, фактично ста-

лося втручання вже законодавчої гілки влади в діяльність судової гілки влади, що також відбулося вперше в сучасній історії функціонування поділу влади у Республіці Польща.

Це створило правові підстави для обрання діючим складом Сейму п'яти нових суддів Конституційного трибуналу.

Слід також звернути увагу, що Конституційний трибунал, приймаючи до розгляду скаргу про визнання неконституційною новелізацію Закону «Про Конституційний трибунал» від 19 листопада 2015 р. (справа № К 34/15), прийняв 30 листопада 2015 р. постанову, якою, в порядку забезпечення розгляду скарги, зобов'язав Сейм утриматися від прийняття рішень щодо призначення нових суддів Конституційного трибуналу до моменту винесення Конституційним трибуналом рішення по суті справи [29]. Незважаючи на цю постанову, Сейм 2 грудня 2015 р. обрав п'ять нових суддів Конституційного трибуналу. Таким чином, орган законодавчої гілки влади — Сейм — не виконав законної постанови органу судової гілки влади — Конституційного трибуналу, а орган виконавчої гілки влади — Президент Польщі, — приймаючи присягу від новообраних п'яти суддів, у порушення вищезгаданої постанови, фактично, створив ситуацію, коли загальна кількість новообраних суддів Конституційного суду — обраних Сеймом попередньої каденції та Сеймом поточної каденції — складала десять суддів, що разом з діючими суддями Конституційного трибуналу становило вже двадцять суддів, хоча ч. 1 ст. 194 Конституції Республіки Польща передбачає, що Конституційний трибунал складається із п'ятнадцяти суддів.

3 грудня 2015 р. Конституційний трибунал прийняв рішення у справі 34/15 [67], згідно з яким вибір трьох суддів Конституційного трибуналу 8 жовтня 2015 р. було визнано згідним з Конституцією, а двох — таким, що не відповідає її положенням. Таким чином, з моменту прийняття цього рішення кількість суддів Конституційного трибуналу становила 18 суддів, що також порушу-

вало положення Конституції Польщі щодо кількісного складу Конституційного трибуналу.

За результатами розгляду справи 35/15 Конституційний трибунал своїм рішенням від 9 грудня 2015 р. [68] визнав неконституційними деякі положення Закону від 19 листопада 2015 р. про внесення змін до Закону від 25 червня 2015 р. «Про Конституційний трибунал», зокрема, в частині вибору Сеймом трьох суддів діючої каденції на місце трьох суддів, що було обрано Сеймом попередньої каденції 8 жовтня 2015 р. Неконституційним було визнано положення щодо порядку складення присяги новообраними суддями та початку їх каденції, скорочення каденції чинних Голови Конституційного трибуналу та його заступника. Ці рішення створили правові підстави до вирішення конституційної кризи навколо Конституційного трибуналу. На їх підставі Голова Конституційного трибуналу допустив до участі в прийнятті рішень трьох суддів, що були обрані новим складом Сейму. На підставі цих рішень для вирішення конституційної кризи було достатньо, щоб Президент прийняв присягу від трьох суддів, обраних складом Сейму попередньої каденції.

Продовженням кризи стало те, що Рада Міністрів Республіки Польща, яка згідно зі ст. 190 Конституції зобов'язана публікувати рішення Конституційного трибуналу в офіційному виданні «Відомості Законів», не тільки відмовилася це робити, а й поставила під сумнів правомочність прийняття Конституційним трибуналом цих рішень. Голова Ради Міністрів призупинила публікацію рішення Конституційного трибуналу від 3 грудня 2015 р., оскільки, на її думку, це рішення могло бути видане з «правовими вадами». 10 грудня 2015 р. Керівник канцелярії Ради Міністрів офіційно звернулася до Голови Конституційного трибуналу з листом, в якому висловила сумніви щодо порядку прийняття рішення та щодо можливості його офіційного оприлюднення. На підставі цього Керівник канцелярії поінформувала, що опри-

люднення рішення буде зупинено до моменту отримання пояснень від Конституційного трибуналу [2, 3]. Це стало першим таким випадком в історії Конституційного трибуналу від початку його діяльності у 1986 р. Таким чином, орган виконавчої влади, в цьому випадку вже не Президент, а Рада Міністрів, порушив баланс у поділі влади не тільки шляхом невиконання своїх конституційних обов'язків, але також шляхом офіційного висловлення сумніву щодо законності та остаточності прийнятих Конституційним трибуналом рішень, що є порушенням ст. 189 Конституції Республіки Польща, згідно з якою рішення Конституційного трибуналу мають загальнообов'язкову силу та є остаточними.

У кінцевому підсумку, обидва рішення Конституційного трибуналу від 3 та 9 грудня були офіційно оприлюднені, але тільки після того, як Сейм 22 грудня 2015 р. прийняв чергові зміни до Закону від 25 червня 2015 р. «Про Конституційний трибунал» [57]. Зазначені зміни впроваджували, зокрема, положення, згідно з яким рішення можуть прийматися Конституційним трибуналом тільки у складі 13 та 15 суддів (хоча індивідуальні скарги та приватні питання можуть розглядатися у складі 7 суддів) більшістю у 2/3 голосів (згідно з ч. 5 ст. 190 Конституції Республіки Польща рішення Конституційного трибуналу приймаються простою більшістю голосів), та положення, згідно з яким Конституційний трибунал повинен розглядати заяви в порядку черговості їх надходження до Конституційного трибуналу. Було скасовано норму, яка передбачала можливість скорочення каденції судді Загальними зборами Конституційного трибуналу. Ця норма була замінена іншою, яка передбачала, що Загальні збори можуть тільки подати до Сейму клопотання про визнання «закінчення» каденції судді. Таким чином, відповідне рішення було передане до компетенції законодавчої влади. Зміни надають можливість порушення дисциплінарного провадження щодо судді Конституційного трибуналу також Президентом Рес-

публіки Польща та Міністром юстиції. Згідно з поправками скасовувалася ст. 16, яка передбачала, що суддя під час здійснення своїх повноважень є незалежним та підлягає тільки Конституції. Відмінялася ст. 17, якою встановлювався кількісний склад Конституційного трибуналу та обмеження щодо можливості повторного вибору на посаду судді Конституційного трибуналу. Змінами було виключено норму ч. 2 ст. 28, яка передбачала, що суддя Конституційного трибуналу несе дисциплінарну відповідальність також за свої дії, які він вчинив до призначення на посаду, якщо внаслідок таких дій суддя порушив обов'язки щодо виконання функцій на державній посаді або вони суперечать посаді судді Конституційного трибуналу.

Таким чином, законодавча та виконавча гілки влади в межах своєї компетенції прийняли рішення, що безпосередньо впливають на діяльність органу судової гілки влади — Конституційного суду. Однак ці рішення суперечили не тільки чинним положенням Конституції Польщі (прийняття рішення 2/3 голосів), а й іншим базовим елементам реалізації механізму стримування і противаг у поділі влади, а саме — незалежності суддів.

Вищезазначені зміни також були оскаржені в Конституційному трибуналі.

Одразу після ухвалення 22 грудня 2015 р. Сеймом вищезгаданих змін Міністр закордонних справ звернувся до Венеціанської комісії з проханням надати висновок щодо проектів змін до Закону від 25 червня 2015 р. «Про Конституційний трибунал», що були прийняті 22 грудня 2015 р. Результатом розгляду Венеціанською комісією був прийнятий 11 березня 2016 р. «Висновок у справі новелізації закону від 25 червня 2015 р. про Конституційний трибунал Республіки Польща» у справі № 833/2015 [2]. У своєму висновку Венеціанська комісія неодноразово звернула увагу на те, що як прийняті зміни, так і порядок їх прийняття та дії польської влади (законодавчої та виконавчої) порушують принцип поділу влади. «Наслідки новелізації —

особливо в контексті їх загального значення — загрожують не тільки верховенству права, а й функціонуванню усього демократичного ладу, що впливає з можливості нейтралізувати істотний елемент належного функціонування згаданої системи поділу влади» [2, с. 16] «З точки зору незалежності Трибуналу і поділу влади особливо занепокоєння викликає факт, що нова ч. 1 ст. 31а Закону передбачає, що «в особливо разючих випадках Загальні збори звертаються до Сейму з клопотанням про відкликання з посади судді Трибуналу». Таке клопотання Загальні збори можуть подати за заявою Президента Республіки Польща або Міністра юстиції (ч. 2 ст. 31а), хоча Конституційний трибунал і надалі мав би в цьому питанні вільний вибір. Крім того, остаточне рішення повинно прийматися Сеймом. Такі нові норми викликають сумніви, оскільки мандат судді тепер може бути припинений Парламентом, який за самою своєю природою приймає рішення на підставі політичних мотивів» [2, с. 17]. «Рішення Конституційного трибуналу, які є обов'язковими згідно з національним конституційним законодавством, повинні виконуватися іншими політичними органами; це є міжнародним і європейським стандартом, який становить фундамент поділу влади, незалежності суддів і функціонування верховенства права. Особливо це є обґрунтованим у випадку рішення Конституційного трибуналу щодо номінації суддів між жовтнем та груднем 2015 р.» [2, с. 21—22]. «Як виникає з рішень Конституційного трибуналу, і попередня, і теперішня сеймова більшість вчиняли неконституційні дії, які, здається, спиралися на погляд, що (проста) парламентська більшість може змінити правову ситуацію на свою користь, доходячи до передбачених Конституцією меж — і перевищуючи їх. Така практика суперечить моделі демократичної системи, що базується на верховенстві права, яка керується принципом поділу влади» [2, с. 22].

Висновок Венеціанської комісії приймався вже після того, як Конституцій-

ний трибунал 9 березня 2016 р. прийняв рішення в справі 47/15 щодо конституційності змін від 22 грудня 2015 р., але його зміст ще не був їй відомий, зокрема тому, що на момент затвердження висновку польський уряд оголосив, що він не збирається офіційно оприлюднювати рішення Конституційного трибуналу від 9 березня 2015 р., що, з точки зору Венеціанської комісії, тільки поглибило б конституційну кризу. «Відмова оприлюднити рішення 47/15 від 9 березня 2016 р. не тільки суперечила б принципу верховенства права, такий безпрецедентний крок ще більше б поглибив конституційну кризу, що була викликана обранням суддів восени 2015 р. і новелізацією від 22 грудня 2015 р. Не тільки польська Конституція, але також європейські і міжнародні стандарти вимагають шанувати рішення Конституційних судів. Публікація рішення і його дотримання владою є необхідною умовою в пошуку виходу з цієї конституційної кризи» [2, с. 25]. 9 березня 2016 р. Конституційний трибунал прийняв рішення в справі 47/15 про конституційність змін від 22 грудня 2015 р. до Закону від 25 червня 2015 р. «Про Конституційний трибунал» [9], який так і не був офіційно оприлюднений Радою Міністрів, і з яким можна було ознайомитися тільки на офіційному сайті Конституційного трибуналу. Таким чином, відмова оприлюднення цього рішення стала черговим порушенням з боку органу виконавчої влади механізму стримування і протидії у системі поділу влади, шляхом невиконання покладених на нього конституційних обов'язків.

Своїм рішенням від 9 березня 2015 р. Конституційний трибунал визнав неконституційними зміни від 22 грудня 2016 р. до Закону від 25 червня 2015 р. «Про Конституційний трибунал». Зокрема, в рішенні звертається увага на те, що «обмеження дисциплінарної відповідальності суддів Конституційного трибуналу, яке полягає у виключенні цієї відповідальності щодо дій, які були вчинені перед призначенням на посаду, є неприпустимими з точки зору принципу неза-

лежності Трибуналу і поділу влади та принципу незалежності суддів Трибуналу» [9].

Незважаючи на висновки Венеціанської комісії та рішення Конституційного трибуналу від 9 березня 2016 р., Сейм 22 липня 2016 р. прийняв новий Закон «Про Конституційний трибунал» [58], який зберіг більшість положень, що були визнані рішенням Конституційного трибуналу такими, що суперечать Конституції та оцінені як такі, що порушують принцип поділу влади у висновку Венеціанської комісії. Закон передбачав, що він набирає чинності 16 серпня 2016 р. Цей закон також був оскаржений в Конституційному трибуналі і 11 серпня 2016 р. Конституційний трибунал прийняв рішення у справі 39/16 [69], в якому визнав такими, що суперечать Конституції, деякі положення Закону від 22 липня 2016 р. «Про Конституційний трибунал». Йдеться, зокрема, про положення щодо обов'язку оприлюднення протягом 30 днів з моменту набуття чинності Закону рішення Трибуналу, які були прийняті 20 липня 2016 р. з порушенням положень Закону від 25 червня 2016 р. «Про Конституційний трибунал», за винятком тих, предметом розгляду яких були нормативні акти, які втратили чинність. На обов'язок оприлюднення слід звернути особливу увагу, оскільки законодавець на рівні закону закріплює норму, якою стверджується порушення Конституційним трибуналом закону. Така норма не тільки порушує механізм стримування і противаг у системі поділу влади, шляхом приписання законодавцем собі повноважень, щодо оцінки рішень органу судової гілки влади — Конституційного трибуналу, а й вперше в історії сучасної Польщі робить це не на рівні політичних заяв, а на рівні законодавчого акта. Враховуючи те, що закони набирають чинності після їх підписання Президентом, це означає також підтримку органом виконавчої влади, в особі Президента, таких повноважень законодавчого органу. Це рішення також не було оприлюднено Радою Міністрів Польщі і частина норм,

що суперечать Конституції Республіки Польща, формально є чинними.

Ще на стадії консультацій щодо проекту Закону від 22 липня 2016 р. «Про Конституційний трибунал» свою оцінку висловили різні урядові установи та організації, зокрема органи судової влади та наукові установи. В більшості з них звертається увага на те, що нова редакція Закону «Про конституційний трибунал», запропонована в проекті, порушує як баланс механізму стримування і противаг у системі поділу влади, так і сам цей принцип. Так, в Увагах Верховного суду Республіки Польща від 27 червня 2016 р. до депутатського проекту закону про Конституційний трибунал Перший голова Верховного суду прямо вказує, що запропонований проект впроваджує залежність Конституційного трибуналу від виконавчої влади: Президента, Голови Ради Міністрів та Генерального прокурора, функції якого виконує Міністр юстиції [63, с. 7]. Національна Рада правосуддя у своїх Позиціях від 9 червня 2016 р. також вказує, що окремі положення проекту порушують принцип поділу та рівноваги влади [36, с. 3]. У висновку Вищої Ради адвокатів від 3 червня 2016 р. щодо проекту змін до закону про Конституційний трибунал вказується, що «основні недоліки цього проекту пов'язані з прагненням проектодавця створити можливість надмірного втручання виконавчої влади в діяльність Трибуналу. Це є недопустимим з огляду на принцип троїстого поділу влади (статті 10 і 173 Конституції) і, крім цього, загрожує ефективності функціонування Трибуналу» [16, с. 3]. У Висновку від 4 липня 2016 р. Уповноважений з громадянських прав також вказує, що окремі положення пропонованих змін «означали б глибоке втручання органів виконавчої влади у сферу функціонування Трибуналу, суперечать конституційним принципам, зокрема принципу поділу влади, рівноваги влади, незалежності Трибуналу та принципу верховенства права» [21, с. 6]. Схожі висновки можна знайти, зокрема, в Увагах Гельсінської Фундації Прав Людини від 15 червня

2016 р. та у її Висновку від 4 липня 2016 р. [64, с. 2], в Позичії суддівських товариств з питань нового Закону «Про Конституційний трибунал» від 18 липня 2016 р. [40], в Позичії групи юридичних експертів при Фондації ім. Стефана Баторега щодо проекту Закону «Про Конституційний трибунал» від 6 липня 2016 р. [41, с. 3], в Ухвалі Позачергового конгресу польських суддів від 3 квітня 2016 р. № 2 [45].

Ситуація, яка склалася в Республіці Польща, знайшла своє відображення також у Кінцевих увагах Комітету з прав людини Організації Об'єднаних Націй від 23 листопада 2016 р. [1, с. 2], в яких Комітет висловлює занепокоєність негативним впливом законодавчих реформ на функціонування та незалежність Конституційного трибуналу, а також тим фактом, що деякі його рішення були проігноровані, та тим, що виконавча влада в особі прем'єр-міністра відмовилася оприлюднити його рішення. Комітет підкреслив, що держава повинна забезпечити повагу та захист репутації Конституційного трибуналу та його суддів і забезпечити оприлюднення усіх його рішень, утриматися від застосування заходів, які перешкоджають його ефективному функціонуванню, забезпечити транспарентність та неупередженість процесу призначення його членів та гарантувати незмінність складу Конституційного трибуналу відповідно до національного та міжнародного права. Ситуація, яка склалася внаслідок неоприлюднення рішення Конституційного трибуналу від 9 березня 2016 р., спричинила виникнення в Польщі передумов до дуалізму в праві, тобто ситуації, коли законодавча та виконавча гілки влади вважають чинними закон, який згідно з рішенням Конституційного трибуналу визнаний неконституційним, тим часом як судова гілка влади застосовує положення того ж закону в редакції, що виключає положення, що були визнані неконституційними. Прикладом цього може бути рішення Вищого адміністративного суду від 8 серпня 2016 р. [66]. Така позиція судової влади базується на тому,

що, незважаючи на відсутність офіційного оприлюднення рішення Конституційного трибуналу від 9 березня 2016 р., рішення є чинним згідно з Конституцією Республіки Польща. Така позиція була офіційно оприлюднена, зокрема, Національною Радою правосуддя 7 квітня 2016 р. [33], завданням якої, згідно з ч. 1 ст. 186 Конституції Республіки Польща, є захист незалежності суддів та судів. Підтвердженням загрози виникнення дуалізму права є також ухвали органів територіального самоврядування, в яких вони зобов'язалися виконувати рішення Конституційного трибуналу [31, 34, 35, 38, 39, 46, 47 та ін.].

Таким чином, можна на практиці побачити наслідки порушення принципу поділу влади внаслідок втручання органів законодавчої та виконавчої влади в компетенцію судової влади, що проявляється, зокрема, у загрозі виникнення дуалізму права.

Польська криза поділу влади навколо Конституційного трибуналу стала також предметом розгляду та застосування правових механізмів захисту правової держави у Європейському Союзі. Наслідком цього стало порушення процедури захисту правової держави, передбаченої ст. 7 Договору про Європейський Союз [43], яка застосовується в разі наявності ризику істотного порушення державою—членом спільних цінностей, зокрема таких як демократія та правова держава. Згідно з ч. 3 ст. 7 Договору про Європейський Союз (ДЄС) результатом застосування цієї процедури може стати рішення про призупинення деяких передбачених ДЄС прав держави—члена, включаючи право голосу уряду держави—члена в Раді Європи. В історії Європейського Союзу ця процедура ще ніколи не застосовувалася і ситуація в Польщі може стати першим таким випадком [12]. Для застосування цієї процедури необхідно пройти три попередні етапи, передбачені Новою правовою структурою захисту правової держави [10], які складаються з: 1) оцінки Європейської комісії: Європейська комісія збирає, аналізує і оцінює інформацію

щодо наявності підстав для ствердження загрози для правової держави; 2) рекомендації Європейської комісії: Європейська комісія публікує «Рекомендації у справі правової держави» для держави—члена щодо вирішення виявлених проблем у визначений строк та інформування Європейської комісії щодо дій, які були виконані країною—членом на виконання цих рекомендацій; 3) заходів, які були реалізовані на виконання рекомендацій Європейської комісії: моніторинг заходів країни—члена, спрямованих на виконання рекомендацій. В разі відсутності задовільних заходів протягом встановленого строку Європейська комісія може скористатися механізмом, передбаченим ст. 7 Договору про Європейський Союз. На сьогодні справа перебуває на третьому етапі. Враховуючи те, що польський уряд стоїть на позиції щодо відсутності кризи поділу влади та загрози демократії та правовій державі в Польщі [26], вірогідність застосування до Польщі процедури захисту демократії та принципів правової держави, яка передбачена ст. 7 Договору про Європейський Союз, є дуже високою, оскільки ніщо не вказує на те, що законодавча та виконавча влада мають наміри вирішити кризу поділу влади шляхом виконання рекомендацій Венеціанської комісії чи Європейської комісії.

Продовжуючи започатковану органами законодавчої і виконавчої влади у листопаді 2016 р. традицію блискавичної легалізації позаконституційних механізмів впливу на орган конституційної юрисдикції шляхом прийняття законів, проекти яких були внесені на розгляд Сейму за кілька днів до їх ухвалення, 30 листопада та 13 грудня 2016 р., Сейм ухвалив низку нових законів, які по-новому регулюють діяльність Конституційного трибуналу [59, 60, 61]. Ці закони, які стали вже четвертим, п'ятим та шостим законом, що «поправляють» роботу Конституційного трибуналу, створили нові підстави для збільшення впливу на трибунал з боку виконавчої влади та здійснення контролю над ним з боку правлячої політичної сили, оскільки,

зокрема, передбачали, що після закінчення каденції Голови трибуналу його обов'язки виконуватиме не його заступник, як це було зазвичай, а особа, яку призначив Президент.

У кінцевому підсумку 19 грудня 2016 р. після закінчення каденції Голови Конституційного трибуналу Анджея Желлінського, який відстоював принцип невтручання законодавчої і виконавчої влади в діяльність судової гілки влади, Головою Конституційного трибуналу з порушенням передбаченого конституцією порядку призначення голови, який передбачає призначення Президентом на посаду голови Трибуналу особи, яка була обрана більшістю загальних зборів суддів Конституційного трибуналу, новим головою була призначена Юлія Пшилембська. Вона була обрана суддею вже новим складом Сейму. Для цього Сейм навіть прийняв спеціальний закон від 30 листопада 2016 р., який надав йому таку можливість [59]. Норми цього закону були сформульовані таким чином, щоб забезпечити проведення виборів та обрання Головою Конституційного трибуналу суддів, які були обрані існуючим складом Сейму. Після обрання нового Голови Конституційний трибунал фактично перестав виконувати свої функції частини судової гілки влади в системі поділу влади, фактично перебуваючи під контролем представників однієї політичної сили, яка контролює також законодавчу та виконавчу гілки влади. На сьогодні Конституційний трибунал не діє активно, зокрема в зв'язку з тим, що, незважаючи на те, що діяльністю Конституційного трибуналу керує його голова, однак рішення приймаються суддями, які в своїй більшості залишилися незалежними від сучасної правлячої політичної сили, що ще залишається певною перешкодою до повного контролю над Конституційним трибуналом. Звичайно, все це може змінитися, якщо ще кардинальніше змінити існуючий склад Конституційного трибуналу. Перші кроки в цьому напрямі були вже зроблені виконавчою владою. Не маючи юридичних інструментів щодо скорочен-

ня каденції суддів Конституційного трибуналу або їх відкликання, Генеральний прокурор, який на сьогодні одночасно є також Міністром юстиції, подав до Конституційного трибуналу заяву про перевірку згідності з Конституцією процедури обрання трьох суддів у 2010 р. Характерним є те, що Голова Конституційного трибуналу для розгляду цієї заяви призначив трьохособовий склад судів, які усі були обрані вже новим складом Сейму в листопаді—грудні 2015 р.

Намагання збільшити вплив законодавчої та виконавчої влади на судову гілку влади не обмежується Конституційним трибуналом, воно стосується усієї судової системи Польщі. Реформа судової гілки влади в частині запровадження змін у системі судів загальної юрисдикції також була заявлена політиками правлячої партії «Право і Справедливість». Однією з найбільш цікавих є позиція Міністра юстиції Збігнева Зьобри, яку він висловив у телевізійній передачі 8 жовтня 2016 р. Він, зокрема, підкреслив, що проект реформи судової системи в принципі вже готовий і проводяться внутрішньопартійні консультації щодо його затвердження, однак на перешкоді його реалізації стоїть Конституційний трибунал і поки «проблема Конституційного трибуналу» не буде вирішена, цей проект можна «відіслати до бібліотеки» [70]. Таким чином, представники виконавчої, а заодно і законодавчої влади (З. Зьобро є також депутатом Сейму) не приховували політичних мотивів своїх дій щодо Конституційного трибуналу, який може «перешкодити» реалізовувати прийняті законодавчою та виконавчою владою рішення. Враховуючи те, що Конституційний трибунал реалізує свої функції в механізмі стримувань і противаг у системі поділу влади, подібні дії та заяви представників законодавчої влади можна оцінювати як спробу порушення конституційного принципу поділу та рівноваги влади.

У грудні 2016 р. «перешкода» щодо проведення судової реформи зникла, після чого Міністр юстиції 25 грудня 2016 р. [7] розпочав процедуру між-

відомчих консультацій щодо законопроекту судової реформи. Відповідний законопроект був унесений до Сейму 12 квітня 2017 р. [54].

Цей законопроект ще раніше був підданий критиці з боку політичних, судових, наукових та громадських кіл як продовження з боку правлячої сили спроб порушення принципу поділу влади, зокрема шляхом впровадження позаконституційних механізмів впливу та спроб контролю як судової влади в цілому, так і окремих суддів зокрема, що порушує фундаментальний постулат поділу влади — незалежність судів та суддів. Проект, зокрема, змінює існуючий порядок призначення голів та заступників голів апеляційних, окружних та районних судів. За чинною редакцією закону, голів та їх заступників призначає Міністр юстиції тільки після отримання висновку загальних зборів суддів відповідних судів щодо запропонованих Міністром кандидатур. Якщо висновок є негативним, то Міністр може призначити зголошених кандидатів тільки в разі отримання позитивного висновку Національної Ради правосуддя. Якщо ж висновок Національної Ради правосуддя є негативним, то Міністр не має права призначити кандидатів на вищезгадані посади. За проектом Міністр призначає голів та заступників голів апеляційних, окружних та районних судів самостійно, без необхідності отримання висновку загальних зборів відповідного суду або Національної Ради правосуддя. Таким чином, проект повністю виключає вплив органів суддівського самоврядування та конституційного органу в особі Національної Ради правосуддя, яка згідно зі ст. 186 Конституції Республіки Польща стоїть на сторожі незалежності судів та суддів.

Проект закону розширює можливості Міністра юстиції щодо підстав відкликання призначених голів судів та їх заступників. Окрім того, у перехідних положеннях проекту передбачається надання Міністру юстиції права змінити усіх голів та заступників голів апеляційних, окружних та районних судів на свій

розсуд, що означає можливість скорочення каденції чинних у цей період голів та їх заступників, яка складає шість років.

Таким чином, проект закону збільшує вплив виконавчої влади в особі Міністра юстиції на діяльність судової гілки влади, що зменшує незалежність судів та деформує баланс стримування і протидії у відносинах виконавчої та судової гілок влади.

Національна Рада правосуддя у своєму висновку прямо вказує, що запропоновані зміни суперечать принципу троїстого поділу влади [14, с. 1]. На загрози для суддівської незалежності та на порушення конституційних норм у частині поділу влади звернув увагу також Верховний суд Республіки Польща у своєму висновку від 2 лютого 2017 р., щодо оцінки запропонованих змін [22, с. 4].

Ситуація, яка склалася з розглядом вищезгаданого законопроекту судової реформи, є настільки важливою, що 16 травня 2017 р. відбулися позачергові загальні збори суддів Верховного суду Республіки Польща. Ці збори прийняли ухвалу, в якій судді висловили свій спротив щодо запропонованого законопроекту, який, на їхнє переконання, веде до явного порушення конституційного принципу незалежності судової влади і незалежності суддів, до деградації судової системи [53, с. 1].

Однак 12 липня 2017 р. Сейм ухвалив вищезгаданий законопроект і 17 липня він був направлений Сенатом на підпис Президенту Республіки Польща. Незважаючи на критику законопроекту з боку польських суддівських політичних та наукових кіл та застереження Європейської комісії, незважаючи на тривалі масові демонстрації, що відбулися по всій Польщі у другій половині липня 2017 р. на захист незалежності судів та суддів, Президент Республіки Польща 25 липня 2015 р. підписав вищезгаданий закон.

Одночасно з розглядом законопроекту щодо зміни системи загальних судів Сейм розглядав також урядовий проект закону про внесення змін до Закону про Національну Раду правосуддя від 14 бе-

резня 2017 р. Цим законопроектом передбачалося розширення повноважень Сейму та Міністра юстиції щодо обрання членів Національної Ради правосуддя, яка, як вже згадувалося вище, за Конституцією Республіки Польща, стоїть на сторожі незалежності судів та суддів. Окрім того, законопроект передбачав можливість відкликання діючих членів Національної Ради правосуддя, незважаючи на те, що за ч. 3 ст. 186 Конституції каденція її членів становить чотири роки. Таким чином, законопроект прямо порушує конституційну норму на рівні підконституційного акта.

Цей законопроект також зазнав критики з боку наукових та фахових кіл, у першу чергу, з огляду на те, що його норми порушують принцип поділу влади. Так, наприклад, Вищий адміністративний суд прямо вказує у своїй заяві, що «положення ст. 10 Конституції окреслюють принцип поділу і рівноваги законодавчої, виконавчої та судової влади. Положення проекту (які, зокрема, передбачають вибір членів НРП Сеймом, попередній відбір кандидатів на членство в Раді, який проводиться Маршалком Сейму, оголошення Маршалка Сейму про вільні посади в НРП, повноваження Президента в процесі обрання суддів) можуть викликати сумніви з точки зору їх згідності з принципом троїстого поділу влади» [17]. Так само об'єднана польських суддів «IUSTITIA» у своєму висновку також вказує, що запропоновані в проекті повноваження Президента щодо вибору членів НРП «очевидним чином порушують принцип троїстого поділу влади, надаючи Президенту право втручатися у функціонування судової влади в більш широкому обсязі, ніж це передбачено Конституцією. Це викликає обґрунтовану небезпеку, що судді будуть призначатися (а також отримувати підвищення суддівської посади) виключно з політичних мотивів, а не по суті» [25]. В своїй позиції від 8 травня 2017 р. Рада факультету права і адміністрації Ягеллонського університету також вказує, що «відібрання у судової влади та передача законодавчій владі

повноважень щодо вибору суддів до складу НРП суперечить принципу поділу і рівноваги влади, про який йдеться у ст. 10 Конституції» [37, с. 3].

Подібні застереження щодо порушення законопроектом принципу поділу влади містяться також у листі Уповноваженого з громадянських прав від 12 квітня 2017 р. [6, с. 2], у висновку Amnesty International від 5 липня 2017 р. [11, с. 2], в Ухвалі Загальних зборів суддів Верховного суду від 16 травня 2017 р. [53, с. 1], в аналізі громадської організації Форум громадянського розвитку від 8 травня 2017 р. [30, с. 5], у Кінцевому висновку ОБСЄ від 5 травня 2017 р. [13, с. 5], у позиції юридичних експертів при Фундації ім. Стефана Баторого [42, с. 1], у листі Комісара з прав людини Ради Європи до Маршалка Сейму від 31 березня 2017 р. [4, с. 2], у листі Ради адвокатур та правничих організацій Європи до Маршалка Сейму від 3 квітня 2017 р. [5, с. 1], у висновку Національної Ради правосуддя від 7 березня 2017 р. [15, с. 1, 3], у висновку Виконавчої ради Європейської мережі Рад правосуддя від 30 січня 2017 р. [20, с. 3–4].

Остаточо законопроект був ухвалений Сеймом і Сенатом та переданий на підпис Президента 17 липня 2017 р.

Реформа судової системи Республіки Польща не обмежується реформою системи загальних судів та Національної Ради правосуддя. Одну з найважливіших функцій в поділі влади відіграє не тільки Конституційний трибунал як орган конституційної юрисдикції, а і Верховний суд Республіки Польща, який згідно з Конституцією здійснює нагляд за рішеннями судів загальної та військової юрисдикції (ч. 1 ст. 183 Конституції РП). Згідно з Конституцією до компетенції Верховного суду відноситься, зокрема, ствердження дійсності виборів до Сейму і Сенату та розгляд скарг на вибори до цих органів законодавчої влади (ст. 101 Конституції РП), ствердження дійсності проведення загальнопольських референдумів (ч. 4 ст. 125 Конституції РП), ствердження дійсності виборів Президента та розгляд скарг під час його ви-

борів (ст. 129 Конституції РП). Верховний суд очолює Перший голова Верховного суду, якого призначає Президент РП на шість років, обираючи його серед кандидатів, яких представляють Загальні збори суддів Верховного суду. Ці повноваження Верховного суду містять істотний елемент механізму стримування і противаг у реалізації принципу поділу влади.

12 липня 2017 р. до Сейму було подано депутатський проект змін до Закону «Про Верховний суд», який був остаточно ухвалений Сенатом 20 липня 2017 р. та переданий на підпис Президента РП. У перехідних положеннях цього законопроекту передбачається, що з моменту набрання ним чинності усі судді Верховного суду, включаючи Першого голову Верховного суду, йдуть у відставку, за винятком тих, кандидатури яких Міністр юстиції оприлюднив у відповідному державному друкованому органі і які будуть виконувати свої функції до моменту прийняття рішення щодо залишення їх діючими суддями Верховного суду Президентом РП.

Таким чином, законопроект прямо порушує норму Конституції РП, оскільки скорочує каденцію Першого голови Верховного суду. Окрім того, законопроект порушує положення ст. 180 Конституції РП, яка передбачає, що судді є незмінюваними і можуть бути відправлені у відставку тільки в разі неможливості виконання ними своїх обов'язків внаслідок хвороби або втрати сил. Загалом законопроект збільшує вплив виконавчої влади в особі Міністра юстиції на діяльність та незалежність Верховного суду та його суддів.

Законопроект «Про Верховний суд» також був широко критикований представниками фахових та наукових кіл, міжнародними організаціями.

Свою позицію щодо проекту 17 липня 2017 р. офіційно підписали декани дев'яти юридичних факультетів найбільш авторитетних польських університетів. У цій позиції, зокрема, зазначається, що ухвалення законопроекту буде порушувати принцип поділу влади

та принцип незалежності та відокремленості судової влади від інших гілок влади, зокрема від виконавчої влади [32, с. 8].

У висновку від 18 липня 2017 р. щодо законопроекту Верховний суд ствердив, зокрема, що «проект, створюючи законодавчу підставу до закінчення діяльності Верховного суду як незалежного і відокремленого від інших влад органу, перериває безперервність судової влади та порушує принцип поділу влади» [23, с. 11]. В своїх застереженнях до законопроекту від 18 липня 2017 р. Уповноважений з громадянських прав, зокрема, підкреслює, що «надання Міністру юстиції, який є органом виконавчої влади, таких широких повноважень як прийняття рішення про те, хто збереже статус діючого судді Верховного суду, є грубим втручанням у незалежність Верховного суду, яка полягає у незалежності від позасудових органів та у незалежності від політичних чинників» [65]. У своїх позиціях від 20 липня 2017 р. польська Гельсінська фундація прав людини зокрема підкреслює, що законопроект є «спробою обійти конституційні гарантії незміцувальності суддів та незалежності судів» [62, с. 14]. Фундація ім. Стефана Баторого у висновку від 23 липня 2017 р. зокрема вказує, що передбачені законопроектом повноваження Міністра юстиції виходять за межі компетенції виконавчої влади, передбаченої поділом влади, а внаслідок підпорядкування Верховного суду Міністру юстиції та відправлення у відставку усіх суддів Верховного суду законопроект створює ризики для демократичного ладу в Польщі. «Верховний суд стверджує дійсність парламентських виборів (ст. 101 ч. 1 і 2 Конституції). Демократичні стандарти виборчої системи можуть бути порушені внаслідок підпорядкування Верховного суду органам виконавчої влади і Міністру юстиції [19, с. 1, 12]. Громадська організація Спілка прокурорів «LEX SUPER OMNIA» у своєму висновку від 20 липня 2017 р. підкреслює, що ідеєю проекту є зміна державного устрою, оскільки він нищить принцип троїстого

поділу та рівноваги влади [24]. Вища Рада адвокатів у висновку від 14 липня 2017 р. підкреслює, що з огляду на численні загрози порушення конституційних принципів, зокрема передбаченого ст. 10 Конституції принципу троїстого поділу влади, ухвалення цього проекту може створювати загрози істотної зміни устрою Республіки Польща. Значне та необґрунтоване узалежнення судової влади від виконавчої та законодавчої влади призведе до відходу від принципів демократичної правової держави, яка спирається на троїстий поділ влади та здійснення судової влади незалежною судовою системою в напрямі принципу єдності державної влади, який був фундаментом державного устрою згідно з попередньо діючою конституцією [17, с. 8–9].

Консультаційна рада Європейських суддів також висловлює занепокоєність законопроектом, згідно з яким усі судді Верховного суду, які виконують свої функції, за винятком групи суддів, яку арбітрально визначить Міністр юстиції, будуть відправлені у відставку. На думку Ради, Верховний суд буде підпорядкований Міністру юстиції щодо організації та кадрів Суду. Міністр юстиції отримає виключну компетенцію щодо визначення кандидатів на посаду судді Верховного суду. Рада підкреслила, що, «якщо закон буде прийнятий, то це додатково послабить троїстий поділ влади, верховенство права і незалежність судочинства в Польщі. Призначення нових суддів Верховного суду буде відбуватися під значним політичним впливом» [27, с. 1].

Законопроекти щодо Верховного суду та Національної Ради правосуддя були передані на підпис Президента Республіки Польщі одночасно з проектом закону про реформу судової системи. Однак, на відміну від останнього, на ці законопроекти Президент наклав вето та пообіцяв підготувати та внести до парламенту власні законопроекти з цих питань. Таким чином, до моменту представлення Президентом власних законопроектів та їх розгляду Сеймом та Сенатом неможли-

во стверджувати, чи в цій частині вдасться уникнути загрози порушення принципу поділу влади в Республіці Польща.

У свою чергу, зміни до Закону «Про устрій загальних судів», який був підписаний Президентом, будуть діяти з усіма застереженнями щодо порушення принципу поділу влади, про які згадувалося вище. Оприлюднення 27 липня 2017 р. змін до цього закону викликало реакцію Європейської комісії, яка, як і у випадку з Конституційним трибуналом, порушила описану вище процедуру захисту правової держави, передбачену ст. 7 Договору про Європейський Союз [43], яка застосовується в разі наявності ризику істотного порушення державою—членом спільних цінностей, зокрема таких як демократія та правова держава.

Висновки. Проявами сучасної кризи поділу влади в Республіці Польща стало: а) зосередження законодавчої і виконавчої влади в руках однієї політичної сили; б) фактична відсутність поділу влади між законодавчою і виконавчою гілками; в) знаходження центру прийняття рішень поза існуючою інституційною схемою реалізації принципу поділу влади, оскільки центром прийняття рішень став голова правлячої політичної сили, який при цьому не обіймає жодної державної посади або не очолює жоден з органів виконавчої або законодавчої влади; г) спроба законодавчої та виконавчої влади збільшити вплив або взяти під контроль орган конституційної юрисдикції — Конституційний трибунал, систему судів загальної та адміністративної юрисдикції від районних судів до Верховного суду, Вищого Адміністративного суду та Національної Ради правосуддя; г) застосування позаконституційних механізмів, які дають змогу законодавчій та виконавчій владі ефективно стримувати, наприклад, орган судової влади — Конституційний трибунал.

Позаконституційними механізмами впливу законодавчої та виконавчої влади на судову владу в особі Конституцій-

ного трибуналу, зокрема, стали: а) відмова Президента приймати присягу в обраних Сеймом попередньої каденції суддів Конституційного трибуналу; б) прийняття Сеймом ухвал про визнання такими, що не мають юридичної сили, ухвал Сейму попередньої каденції про обрання суддів Конституційного трибуналу, що не передбачено конституцією; в) відмова Ради Міністрів публікувати рішення Конституційного трибуналу у справах про визнання законів такими, що не відповідають конституції; г) порушення порядку обрання чинних суддів Конституційного трибуналу.

Механізмами збільшення впливу або взяття під контроль системи судів загальної та адміністративної юрисдикції стали: а) реформа судової системи, яка призвела до збільшення впливу виконавчої влади на формування персонального складу керівництва апеляційних, окружних і районних судів та зменшення незалежності судової гілки влади від виконавчої; б) спроба внесення змін до законів, що регулюють діяльність Верховного суду та Національної Ради правосуддя, які б давали змогу замінити весь діючий склад цих органів та збільшити на майбутнє вплив виконавчої влади в особі міністра юстиції та законодавчої влади в особі Сейма на формування та зміну персонального складу цих органів; в) спроба оскарження обрання чинного Першого голови Верховного суду.

Сучасна криза поділу влади створила загрози: а) виникнення дуалізму в праві Республіки Польща; б) авторитаризації влади, шляхом зосередження більшості владних повноважень трьох гілок в руках однієї політичної сили; в) залежності судової гілки влади від законодавчої та виконавчої гілок влади; г) застосування до Республіки Польща в її межах членства у Європейському Союзі міждержавних механізмів змушення до відновлення верховенства права та поділу влади.

Список використаної літератури

1. Concluding observations on the seventh periodic report of Poland; International Covenant on Civil and Political Rights. — 23 November 2016. URL: http://tbinternet.ohchr.org/_layouts/treatybodyexternal/Download.aspx?symbolno=CCPR%2fC%2fPOL%2fCO%2f7&Lang=en.
2. European commission for democracy through law (Venice commission). Opinion on amendments to the act of 25 June 2015 on the Constitutional Tribunal of Poland, Adopted by the Venice Commission at its 106th Plenary Session (Venice, 11–12 March 2016). URL: [http://www.venice.coe.int/webforms/documents/default.aspx?pdf=CDL-AD\(2016\)001-e](http://www.venice.coe.int/webforms/documents/default.aspx?pdf=CDL-AD(2016)001-e).
3. Kryzys wokół Trybunału Konstytucyjnego w Polsce. URL: https://pl.wikipedia.org/wiki/Kryzys_wok%C3%B3%C5%82_Trybuna%C5%82u_Konstytucyjnego_w_Polsce#cite_note-52.
4. Letter of Commissioner for human right of Council of Europe. 31 March 2017. URL: <http://obserwatoriumdemokracji.pl/wp-content/uploads/2017/01/CommDH201710.pdf>.
5. List Rady Adwokatów i Stowarzyszeń Prawniczych Europy (CCBE) dot. projektu ustawy o zmianie ustawy o Krajowej Radzie Sądownictwa I organizacji sądownictwa w Polsce z dnia 3 kwietnia 2017 r. URL: <http://obserwatoriumdemokracji.pl/wp-content/uploads/2017/01/pl-2017-04-03-list-prezydenta-ccbe-do-marszalka-sejmu-dot.-nowelizacji-ustawy-o-krs.pdf>.
6. List Rzecznika praw obywatelskich z dnia 12 kwietnia 2017 r. URL: <http://obserwatoriumdemokracji.pl/wp-content/uploads/2017/01/Wyst%C4%85pienie-RPO-do-Marsza%C5%82ka-Sejmu-w-sprawie-zmian-w-ustawie-o-KRS-12.04.2017.pdf>.
7. Nowa droga do urzędu sędziowskiego i demokratyzacja Krajowej Rady Sądownictwa. 2017-01-25. URL: <https://ms.gov.pl/pl/informacje/news,9008,nowa-droga-do-urzedu-sedziego-i-demokratyzacja.html>.
8. Nowelizacja ustawy o Trybunale Konstytucyjnym. Sygn. akt K 35/15. URL: <http://trybunal.gov.pl/rozprawy-i-ogloszenia-orzeczen/wyroki/art/8792-nowelizacja-ustawy-o-trybunale-konstytucyjnym/>.
9. Nowelizacja ustawy o Trybunale Konstytucyjnym. W wyroku z 9 marca 2016 r. URL: <http://trybunal.gov.pl/rozprawy/komunikaty-prasowe/komunikaty-po/art/8860-nowelizacja-ustawy-o-trybunale-konstytucyjnym/>.
10. Ochrona państwa prawnego w Unii Europejskiej — Komisja Europejska przedstawia nowe ramy prawne. Komunikat prasowy Komisji Europejskiej z dnia 11 marca 2014 r. URL: http://europa.eu/rapid/press-release_IP-14-237_pl.htm.
11. Opinia Amnesty International w przedmiocie zagrożenia niezależności sądów i niezawisłości sędziów z dnia 5 lipca 2017 r. URL: <http://obserwatoriumdemokracji.pl/wp-content/uploads/2017/07/Zmiany-w-s%C4%85downictwie-opinia-Amnesty-International-05-072017.pdf>.
12. Opinia Komisji w sprawie praworządności w Polsce i ram na rzecz praworządności; Pytania i odpowiedzi z dnia 1 czerwca 2016 r. URL: http://europa.eu/rapid/press-release_MEMO-16-2017_pl.htm.
13. Opinia koczowa dotycząca projektu Ustawy o zmianie ustawy o Krajowej Radzie Sądownictwa oraz niektórych innych ustaw (Rzeczpospolita Polska) z dnia 5 maja 2017 r. URL: http://obserwatoriumdemokracji.pl/wp-content/uploads/2017/01/305_JUD_POL_5May2017_Final_pl.pdf.
14. Opinia Krajowej Rady Sądownictwa z 10 lutego 2017 r. w przedmiocie projektu ustawy o zmianie ustawy o Krajowej Szkole Sądownictwa i Prokuratury, ustawy Prawo o ustroju sądów powszechnych oraz niektórych innych ustaw. URL: <http://www.krs.pl/admin/files/opinia%20krs%20z%2010%20lutego%202017%20r%20w%20przedmiocie%20projektu%20ustawy%20o%20zmianie%20ustawy%20o%20kssip.pdf>.
15. Opinia Krajowej Rady Sądownictwa z 7 marca 2017 r. dotycząca rządowego projektu ustawy o Krajowej Radzie Sądownictwa. URL: http://obserwatoriumdemokracji.pl/wp-content/uploads/2017/01/Opinia_KRS_07032017.pdf.
16. Opinia Naczelnej Rady Adwokackiej z dnia 3 czerwca 2016 r. dotycząca przedstawionych projektów zmian ustawy o Trybunale Konstytucyjnym. URL: <http://orka.sejm.gov.pl/Druki8ka.nsf/0/5E5066F89108080CC1257FD5003AFDBC/%24File/550%2C558%2C569-001.pdf>.
17. Opinia Naczelnej Rady Adwokackiej z dnia 14 lipca 2017 r. do poselskiego projektu ustawy o Sądzie Najwyższym z dnia 12 lipca 2017 r. URL: http://www.adwokatura.pl/admin/wgrane_pliki/file-opinia-kl-nra-do-projektu-ustawy-o-sn-20203.pdf.

18. Opinia Naczelnego Sadu Administracyjnego RP w sprawie projektu ustawy o zmianie ustawy o KRS. URL: <http://www.nsa.gov.pl/komunikaty/opinia-nsa-w-sprawie-projektu-ustawy-o-zmianie-ustawy-o-krs,news,4,417.php>.

19. Opinia prawna zespołu ekspertów prawniczych przy Fundacji im. Stefana Batorego w sprawie oceny zgodności z Konstytucją ustawy z dnia 20 lipca 2017 r. o Sądzie Najwyższym (druk sejmowy nr 1727) z dnia 23 lipca 2017 r. URL: http://www.batory.org.pl/upload/files/pdf/Opinia_Ustawa%20Sad%20Najwyz%CC%87szy.pdf.

20. Opinia Rady Wykonawczej Europejskiej Sieci Rad Sądowictwa (ENCJ) na temat projektów ustaw przedstawionych przez rząd polski z dnia 30 stycznia 2017 r. URL: http://obserwatoriumdemokracji.pl/wp-content/uploads/2017/01/Opinia_ENEJ.pdf.

21. Opinia Rzecznika Praw Obywatelskich z dnia 4 lipca 2016 r. do projektu ustawy o Trybunale Konstytucyjnym. URL: <https://www.rpo.gov.pl/sites/default/files/Uwagi%20RPO%20do%20projektu%20ustawy%20o%20TK,%204.07.2016.pdf>.

22. Opinia Sadu Najwyższego RP z dnia 2 lutego 2017 r. o rządowym projekcie ustawy o zmianie ustawy o Krajowej Szkole Sądowictwa i Prokuratury, ustawy — Prawo o ustroju sądów powszechnych oraz niektórych innych ustaw. URL: <http://www.sn.pl/aktualnosci/SiteAssets/Lists/Wydarzenia/NewForm/Opinia%20SN%20o%20projekcie%20ustawy%20o%20zm.%20ustawy%20o%20KSSiP,u.s.p%20i%20niekt%20B3rych%20innych%20ustaw.pdf>.

23. Opinia Sadu Najwyższego RP z dnia 18 lipca 2017 r. o poselskim projekcie ustawy o Sądzie Najwyższym (druk sejmowy nr 1727). URL: http://www.sn.pl/aktualnosci/SiteAssets/Lists/Wydarzenia/NewForm/2017.07.18_Opinia.o.projekcie.ustawy.o.Sadzie.Najwy%C5%BCzym_druk.1727.pdf.

24. Opinia Stowarzyszenia prokuratorów «LEX SUPER OMNIA» o projekcie ustawy z dnia 12 lipca 2017 roku o Sądzie Najwyższym. URL: <http://lexso.org.pl/2017/07/20/opinia-o-projekcie-ustawy-z-dnia-12-lipca-2017-roku-o-sadzie-najwyzszym/>.

25. Opinia Stowarzyszenia sędziów polskich «IUSTITIA» w sprawie projektu z dnia 2 maja 2016 r. ustawy o zmianie ustawy o Krajowej Radzie Sądowictwa oraz niektórych innych ustaw URL: <http://www.iustitia.pl/opinie/1249-opinia-o-zmianie-ustawy-krs>.

26. Oświadczanie MSZ dotyczące odpowiedzi strony polskiej na uzupełniające Zalecenie Komisji Europejskiej z dnia 21 grudnia 2016 roku. URL: http://www.msz.gov.pl/pl/aktualnosci/wiadomosci/oswiadczenie_msz_dotyczace_odpowiedzi_strony_polskiej_na_uzupelniajace_zalecenie_komisji_europejskiej_z_dnia_21_grudnia_2016_roku.

27. Oświadczanie Sekretariatu Rady Konsultacyjnej Sędziów Europejskich w sprawie niedawnego uchwalenia przez polski Sejm dwóch ustaw dotyczących systemu sądownictwa oraz w sprawie projektu ustawy o Sądzie Najwyższym z dnia 17 lipca 2017 r. URL: http://www.sn.pl/aktualnosci/SiteAssets/Lists/Wydarzenia/NewForm/2017.07.17_Oswiadczenie_CCJE.pdf.

28. Poselski projekt ustawy o zmianie ustawy o Trybunale Konstytucyjnym. Prace Sejmu z dnia 13 listopada 2015 r. URL: <http://www.sejm.gov.pl/Sejm8.nsf/PrzebiegProc.xsp?id=6F47220F552236D3C1257F00004D4A98>.

29. Postanowienie z dnia 30 listopada 2015 r. Trybunału konstytucyjnego Rzeczypospolitej Polskiej o zabezpieczeniu w sprawie Nr K 34/15. URL: <http://ipo.trybunal.gov.pl/ipo/Sprawa?&pokaz=dokumenty&sygnatura=K%2034/15>.

30. Projekt zmian w KRS kolejna próba ograniczenia zasad państwa prawa. URL: <http://obserwatoriumdemokracji.pl/wp-content/uploads/2017/01/analiza-for-8-2017-krs.pdf>.

31. Rezolucja Nr 39/XLVII/16 Rady Miasta Krakowa z dnia 16 czerwca 2016 r. URL: https://www.bip.krakow.pl/?dok_id=167&sub_dok_id=167&sub=uchwala&query=id%3D21524%26typ%3Dr.

32. Stanowisko dziekanów wydziałów prawa w sprawie poselskiego projektu ustawy o SN z dnia 17 lipca 2017 r. URL: http://www.wpia.uj.edu.pl/documents/41601/134649353/Stanowisko+dziekan%C3%B3w_projekt+ustawy+o+SN.pdf/085fec03-5b19-47e6-ae53-2b2d32bcdc72.

33. Stanowisko Krajowej Rady Sądowictwa z dnia 7 kwietnia 2016 r. w przedmiocie niepublikowania wyroku Trybunału Konstytucyjnego. URL: <http://www.krs.pl/pl/aktualnosci/d,2016,4/4054,stanowisko-krajowej-rady-sadownictwa-z-dnia-7-kwietnia-2016-r-w-przedmiocie-niepublikowania-wyroku-trybunalu-konstytucyjnego>.

34. Stanowisko Nr 1 Rady miejskiej Olsztyna z dnia 25 maja 2016 r. w sprawie stosowania się Rady Miasta Olsztyna do wyroków Trybunału Konstytucyjnego. URL: <file:///C:/Users/IY/Downloads/Stanowisko%20nr%201%20stosowania%20si%C4%99%20RM%20do%20wyrok%C3%B3w%20TK.PDF>.

35. Stanowisko Nr XXVI/7/16 Rady miejskiej Wrociawia z dnia 16 czerwca 2016 r. w sprawie stosowania sik wiadz Miasta Wrociawia do orzeczec Trybunaiu Konstytucyjnego. URL: http://wrosystem.um.wroc.pl/beta_4/webdisk/185474/0007rs07.pdf.

36. Stanowisko Prezydium Krajowej Rady SNdownictwa z dnia 9 czerwca 2016 r. w przedmiocie poselskiego projektu ustawy o Trybunale Konstytucyjnym. URL: <http://orka.sejm.gov.pl/Druki8ka.nsf/0/CF0E4A8AC9A3340FC1257FD5003AA301/%24File/550%2C558%2C568%2C569-001.pdf>.

37. Stanowisko Rady Wydziaiu Prawa i Administracji Uniwersytetu Jagiellockiego w sprawie projektowanych zmian ustawowych dotyczacych wiadzy sadowniczej. URL: http://obserwatoriumdemokracji.pl/wp-content/uploads/2017/04/Stanowisko_projekty-ustaw-o-KRS-i-USP_uchwalone.pdf.

38. Stanowisko Sejmika Wojewodztwa Jydzkiego z dnia 24 maja 2016 r. w sprawie stosowania sik do orzeczec Trybunaiu Konstytucyjnego. URL: https://bip.lodzkie.pl/files/757/stanowisko_23.pdf.

39. Stanowisko Sejmiku Wojewodztwa Lubelskiego z dnia 27 kwietnia 2016 r. w sprawie przestrzegania wyrokow Trybunaiu Konstytucyjnego. URL: http://umwl.bip.lubelskie.pl/upload/pliki//stanowisko_ws_przestrzegania_wyrokow_TK.pdf.

40. Stanowisko stowarzyszec skdziowskich w sprawie noweli ustawy o TK z dnia 18 lipca 2016 r. URL: <http://www.iustitia.pl/uchwaly/1307-stanowiskotk>.

41. Stanowisko zespoiu ekspertow prawnych przy Fundacji im. Stefana Batorego w sprawie projektu ustawy o Trybunale Konstytucyjnym z dnia 6 lipca 2016 r. URL: http://www.batory.org.pl/upload/files/Programy%20operacyjne/Odpowiedzialne%20Panstwo/Stanowisko_ZEP_20160716.pdf.

42. Stanowisko zespoiu ekspertow prawnych przy Fundacji im. Stefana Batorego w sprawie zmian w Ustawie o Krajowej Radzie SNdownictwa (druk Sejmowy Nr 1423) z dnia 19 kwietnia 2017 r. URL: http://obserwatoriumdemokracji.pl/wp-content/uploads/2017/01/Stanowisko_w_sprawie_zmian_w_ust_o_KRS.pdf.

43. Traktat o Unii Europejskiej (wersja skonsolidowana) // Dziennik Urzkdowy Unii Europejskiej. C 202. Tom 59. 7 czerwca 2016.

44. Trybunai Konstytucyjny rozpozna wnioszek o zbadanie zgodnoci ustawy z dnia 25 czerwca 2015 roku o Trybunale Konstytucyjnym. URL: <http://trybunal.gov.pl/rozprawy/wokanda/art/8710-ustawa-o-trybunale-konstytucyjnym/>.

45. Uchwaia Nadzwyczajnego Kongresu Skdziow Polskich nr 2 z dnia 3 kwietnia 2016 r. URL: <http://www.krs.pl/pl/aktualnosci/d,2016,9/4326,uchwala-nadzwyczajnego-kongresu-sedziow-polskich-nr-2>.

46. Uchwaia Nr XI/235/16 Sejmiku Wojewodztwa Zachodniopomorskiego z dnia 26 kwietnia 2016 r. w sprawie stosowania orzeczec Trybunaiu Konstytucyjnego. URL: <http://bip.rbip.wzp.pl/artukul/uchwala-nr-xi23516-sejmiku-wojewodztwa-zachodniopomorskiego>.

47. Uchwaia Nr XIX/523/16 Sejmiku Wojewodztwa Wielkopolskiego z dnia 30 maja 2016 r. w sprawie wyraienia stanowiska o stosowaniu sik organow Wojewodztwa Wielkopolskiego do orzeczec Trybunaiu Konstytucyjnego. URL: http://www.bip.umww.pl/artykuly/2821820/pliki/20160607084650_523.pdf.

48. Uchwaia Sejmu Rzeczypospolitej Polskiej z dnia 25 listopada 2015 r. w sprawie stwierdzenia braku mocy prawnej uchwaui Sejmu Rzeczypospolitej Polskiej z dnia 8 paŹdziernika 2015 r. w sprawie wyboru skdziego Trybunaiu Konstytucyjnego opublikowanej w Monitorze Polskim z 23 paŹdziernika 2015 r. poz. 1038 // M.P. 2015. poz. 1131.

49. Uchwaia Sejmu Rzeczypospolitej Polskiej z dnia 25 listopada 2015 r. w sprawie stwierdzenia braku mocy prawnej uchwaui Sejmu Rzeczypospolitej Polskiej z dnia 8 paŹdziernika 2015 r. w sprawie wyboru skdziego Trybunaiu Konstytucyjnego opublikowanej w Monitorze Polskim z 23 paŹdziernika 2015 r. poz. 1039 // M.P. 2015. poz. 1132.

50. Uchwaia Sejmu Rzeczypospolitej Polskiej z dnia 25 listopada 2015 r. w sprawie stwierdzenia braku mocy prawnej uchwaui Sejmu Rzeczypospolitej Polskiej z dnia 8 paŹdziernika 2015 r. w sprawie wyboru skdziego Trybunaiu Konstytucyjnego opublikowanej w Monitorze Polskim z 23 paŹdziernika 2015 r. poz. 1040 // M.P. 2015. poz. 1133.

51. Uchwaia Sejmu Rzeczypospolitej Polskiej z dnia 25 listopada 2015 r. w sprawie stwierdzenia braku mocy prawnej uchwaui Sejmu Rzeczypospolitej Polskiej z dnia 8 paŹdziernika 2015 r. w sprawie wyboru skdziego Trybunaiu Konstytucyjnego opublikowanej w Monitorze Polskim z 23 paŹdziernika 2015 r. poz. 1041 // M.P. 2015. poz. 1134.

52. Uchwała Sejmu Rzeczypospolitej Polskiej z dnia 25 listopada 2015 r. w sprawie stwierdzenia braku mocy prawnej uchwały Sejmu Rzeczypospolitej Polskiej z dnia 8 października 2015 r. w sprawie wyboru sędziów Trybunału Konstytucyjnego opublikowanej w Monitorze Polskim z 23 października 2015 r. poz. 1042 // M.P. 2015. poz. 1135.

53. Uchwała Zgromadzenia ogólnego sędziów SN^odu Najwyższego w sprawie projektowanych zmian dotyczących sadownictwa w Polsce z dnia 16 maja 2017 r. URL: http://www.sn.pl/aktualnosci/SiteAssets/Lists/Wydarzenia/EditForm/2017.05.16%20Uchwa%C5%82a%20Zgr.Og.SSN_podpis.pdf.

54. Ustawa o zmianie ustawy — Prawo o ustroju sądów powszechnych oraz niektórych innych ustaw (Projekt poselski. Druk Nr 1491). URL: <http://www.sejm.gov.pl/Sejm8.nsf/druk.xsp?documentId=0607FAECB2502632C12581070067DFE6>.

55. Ustawa z dnia 25 czerwca 2015 r. o Trybunale Konstytucyjnym // Dz.U. 2015. poz. 1064.

56. Ustawa z dnia 19 listopada 2015 r. o zmianie ustawy o Trybunale Konstytucyjnym // Dz.U. 2015. poz. 1928.

57. Ustawa z dnia 22 grudnia 2015 r. o zmianie ustawy o Trybunale Konstytucyjnym // Dz.U. 2015. poz. 2217.

58. Ustawa z dnia 22 lipca 2016 r. o Trybunale Konstytucyjnym // Dz.U. 2016. poz. 1157.

59. Ustawa z dnia 30 listopada 2016 r. o organizacji i trybie postępowania przed Trybunałem Konstytucyjnym // Dz.U. 2016. poz. 2072.

60. Ustawa z dnia 30 listopada 2016 r. o statusie sędziów Trybunału Konstytucyjnego // Dz.U. 2016. poz. 2073.

61. Ustawa z dnia 13 grudnia 2016 r. Przepisy wprowadzające ustawę o organizacji i trybie postępowania przed Trybunałem Konstytucyjnym oraz ustawę o statusie sędziów Trybunału Konstytucyjnego // Dz.U. 2016. poz. 2074.

62. Uwagi Helskiej Fundacji Praw Człowieka do Ustawy o Sądzie Najwyższym z dnia 20 lipca 2017 r. URL: <http://www.hfhr.pl/wp-content/uploads/2017/07/Opinia-ustawa-o-sn-20-07-2017.pdf>.

63. Uwagi SN^odu Najwyższego z dnia 27 czerwca 2016 r. do poselskiego projektu ustawy o Trybunale Konstytucyjnym. URL: <http://orka.sejm.gov.pl/Druki8ka.nsf/0/00A0615373883E8BC1257FE3003A6362/%24File/558-003.pdf>.

64. Uwagi Helskiej Fundacji Praw Człowieka z dnia 15 czerwca 2016 r. Wnioski z dnia 4 lipca 2016 r. URL: http://www.hfhr.pl/wp-content/uploads/2016/07/HFPC_opinia_4072016.pdf.

65. Uwagi Rzecznika praw obywatelskich do poselskiego projektu ustawy o Sądzie Najwyższym: SN stanie się w praktyce organem afiliowanym przy rządzie. URL: <https://www.rpo.gov.pl/pl/content/uwagi-rpo-do-poselskiego-projektu-ustawy-o-s%C4%85dzie-najwy%C5%BCszym-sn-stanie-si%C4%99-w-praktyce-organem>.

66. Wyrok NSA z dnia 8 sierpnia 2016 r. II FSK 1021/16. URL: <http://orzeczenia.nsa.gov.pl/doc/678DC69420>.

67. Wyrok Trybunału Konstytucyjnego z dnia 3 grudnia 2015 r. sygn. akt K 34/15 // Dz.U. 2015. poz. 2129.

68. Wyrok Trybunału Konstytucyjnego z dnia 9 grudnia 2015 r. sygn. akt K 35/15 // Dz.U. 2015. poz. 2147. tom 1.

69. Wyrok Trybunału konstytucyjnego z dnia 11 sierpnia 2016 r. 39/16. URL: http://trybunal.gov.pl/fileadmin/content/nie-tylko-dla-mediow/K_39_16.pdf.

70. Ziobro zdradził plan reformy sadownictwa. URL: <http://www.rp.pl/Sedziowie-i-sady/309109956-Ziobro-zdradzil-plan-reformy-sadownictwa.html#ap-1pik>.

Яценко І. С. Деформація принципу розділення властей в Республіці Польща після президентських і парламентських виборів 2015 г. як следствие ризиків політико-правової трансформації.

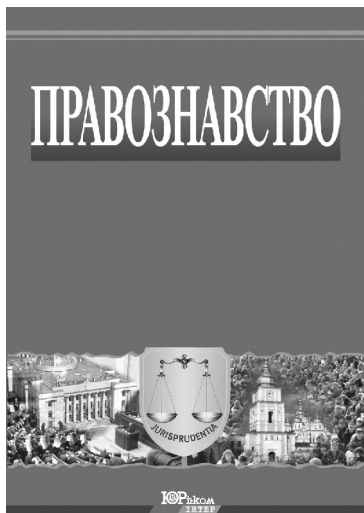
Проаналізована ситуація, сложившаяся в Республіці Польща після президентських і парламентських виборів 2015 года, когда законодательная и исполнительные ветви власти в полном объеме оказались под фактическим контролем одной политической силы. Поскольку Республіка Польща еще находится в периоде своей политико-правовой трансформации от посткоммунистического государства в развитую демократическую страну, это создало риски деформации реализации принципа разделения властей и угрозы авторитаризации власти.

Ключевые слова: *разделение властей, деформация принципа разделения властей, кризис разделения властей, угроза авторитаризации власти в Республике Польша.*

Yatsenko I. S. Deformation of the principle of separation of powers in the Republic of Poland after the presidential and parliamentary elections of 2015 as a consequence of the risks of political and legal transformation.

The situation in the Republic of Poland was analyzed after the presidential and parliamentary elections of 2015, when the legislative and executive branches of power were fully under the actual control of one political force. Since the Republic of Poland is still in the period of its political and legal transformation from a post-communist state to a developed democratic country, this created the risks of deformation, the implementation of the principle of separation of powers and the threat of authoritarianization of power.

Key words: *separation of powers, deformation of the principle of separation of powers, crisis of separation of powers, threat of authorization of power in the Republic of Poland.*

Правознавство : підручник / Г. І. Балюк, Е. Ф. Демський, В. С. Ковальський [та ін.]; за відп. ред. О. В. Дзери. — 11-те вид., перероб. і допов. — Київ: Юрінком Інтер, 2017. — 632 с.

ISBN 978-966-667-670-5

У підручнику висвітлено історію виникнення держави і права, розкрито поняття держави, права, правореалізації, розглянуто засади основних галузей права, а також системи судових, правоохоронних та правозахисних органів України, основи юридичної деонтології. Підручник розрахований на учнів профільних (правових) класів загально-освітніх шкіл, ліцеїв, гімназій та інших навчальних закладів; на студентів, які вивчають право в неюридичних вищих і середніх навчальних закладах; на викладачів загальноосвітніх шкіл.